

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Sosiaaliturvakomitea on välimietintöön edenneessä, kattavassa ja perusteellisessa työssään jättänyt kokonaan huomiomatta työn murroksen ja sen tosiasian, että yhä useampi työskentelee samanaikaisesti sekä työ- että toimeksiantosuhteessa. Ansiosidonnaista turvaa voi kuitenkin kerryttää lainsäädännön mukaan ainoastaan palkansaajana tai yrittäjänä. On outoa, ettei useiden poliittisten puolueidenkin esiin nostama yhdistelmävakuutus näy välimietinnössä millään tapaa.

Uusi työ ry pitää kuitenkin hyvänä, että esimerkiksi työtulon käsitettä ja sen mahdollista yhtenäistämistä tarkastellaan. Uusi työ ry nostaa lisäksi esiin, että kevytyrittäjänä itsensä työllistävät toimivat yrittäjinä nostaa silti korvauksena työsuorituksestaan pääsääntöisesti tuloverolain mukaista palkkaa.

Yrittäjän eläkkeen lakisääteisen tason määrittää yrittäjän työtulo, joka on teoreettinen käsite, jolla ei ole yhtymäkohtaa todellisiin ansioihin. Uusi työ ry on esittänyt YELin uudistamista siten, että yrittäjä voisi halutessaan valita eläkemaksun ansaittujen tulojen mukaan. Näin eläke pidätettäisiin työeläkkeen kaltaisesti ansaituista tuloista. Ehdotuksesta tarkemmin lausunnon lopussa.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

-

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Ehdotuksen 3 varsin yleisluontoisena ”keskeisenä tavoitteena on luoda toimintamalli, joka tukee toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonkulun kehittymistä.” On vaikea keksiä sääntely- tai toiminnallista kokonaisuutta, jossa toimijoiden yhteistyön ja tiedonkulun kehittäminen ei olisi olennaista. Esitys edellyttäisi merkittävästi enemmän konkretiaa, jotta sitä voisi asianmukaisesti

kommentoida. Myönteistä on, että myös yrittäjyyteen kiinnitetään huomiota: ”Vaikutetaan tulorekisterin kehittämiseen siten, että tulorekisterin tietosisältö kattaisi myös yrittäjät.” Tähänkin linjaukseen olisi toivonut käytännönläheisempää otetta: kuka vaikuttaa, millä tavalla, onko kyseessä sääntely- vai informaatio-ohjaus, mikä on komitean tuleva rooli tulorekisterin kehittämisessä.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Digitalisaatio vaikuttaa kaikkeen ja kaikkialla, joten komitean olisi syytä merkittävästi täsmentää, millä tavoin ja millä tavoitteilla ”sosiaaliturvakomitean yhteydessä aloitettua työtä digitalisaation edistämiseksi jatketaan laajapohjaisessa yhteistyössä.” Osana digitalisaation edistämistä ”laaditaan asiakkaiden tarpeisiin perustuva digitalisaation strategia, joka kuvaa vuosien 2023–2030 aikana esitettävät toimenpiteet sähköisen asioinnin, viranomaisten välisen tietojenvaihdon ja kansallisen tietopohjan kehittämiseksi” – onko tämän ehdotuksen taustavalmistelussa pohdittu, miten sosiaaliturvan erittäin monenkirjavan ja sekä tarpeiltaan että digitaidoiltaan vaihtelevan asiakaskunnan tarpeet eritellään?

Työelämän murros ja lisääntyvä lomittainen yrittäjä- ja palkansaajatyö eivät näy myöskään tässä ehdotuksessa millään tavalla.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Tähän kysymykseen olisi toivonut komitean kykenevän tuottamaan välimietinnössään jonkinlaisen vastauksen. Kysymyksiä herättää myös komitean jäsenten eriävät mielipiteet, joissa etenkin ehdotuksen 7 ongelmallisuutta on perustellusti avattu.

Ehdotus 6 on perusteltu ja tavoiteltava, mutta siihenkin olisi tässä kohtaa toivonut konkretiaa, jota lausuntokierroksella kommentoida: ”Yksinkertaistetaan ja joustavoitetaan työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviä toimeentuloa turvaavia etuuksia mahdollisuuksien mukaan. Varmistetaan, että lainsäädäntö tukee työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä.”

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän kohtaan.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän kohtaan.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9) 4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa,

joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Luvussa 5.5.1 käydään varsin perusteellisesti läpi työttömyysturvan nykytilaa ja sen perusteita. Epäselvemmäksi jää, onko komitealla kokonaisuudessaan tai sen parlamentaarisisilla edustajilla tahtotilaa uudistaa työttömyysturvaa kannustavammaksi.

Soviteltuun työttömyysturvaan ei ole oikeutta, jos työllistää itsensä omassa työssään niin, ettei voi olla täysipäiväisesti työmarkkinoiden käytettävissä. Ehdotuksen 8 tarkoituksena on arvioida yritystoiminnan ja omassa työssä työllistymisen pää- ja sivutoimisuuteen liittyviä ongelmakohtia. Yksi keskeinen ongelma on, että omassa työssä työllistyminen tulkitaan pääsääntöisesti päätoimiseksi, vaikka toiminta olisi pienimuotoista eikä siitä ansaitsisi välttämättä lainkaan. Uusi työ ry esittää sivutoimisen yrittäjän työttömyysturvaa uudistettavan siten, että mikäli henkilö täyttää pohjoismaisen mallin velvoitteet ja on työmarkkinoiden käytettävissä, syntyisi oikeus soviteltuun päivärahaan omalla ilmoituksella tulojen jäädessä alle määritellyn kynnyksen. Tämä loisi järjestelmästä työnhakijan kannalta ennustettavamman, läpinäkyvämmän ja toimeliaisuuteen kannustavan. Esityksestämme tarkemmin lausunnon lopussa.

Ehdotuksessa todetaan, että ”selvitystyössä tulee kiinnittää huomiota rinnakkaiseen työllistymiseen sekä palkkatyössä että yrittäjänä, kausiluonteiseen yritystoimintaan, taiteilijoihin, urheilijoihin, alustatalouden tapoihin organisoida työtä sekä toimeksiantosopimuksella tehtävään työhön.” Tämä tavoite on ehdottoman kannatettava, mutta työn teon eri muodoilla olisi toivonut välimietinnössä olevan selvästi merkittävämpi rooli. On myös omiutuista, ettei työn teon eri muotoja yhdistävää sosiaaliturvaa, esimerkiksi yhdistelmävakuutusta, tarkastella mietinnössä lainkaan.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12) 5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Ehdotukseen 10 olisi perusteltua sisällyttää myös yrittäjänä tai yrittäjämäisesti työskentelevien mahdollisuudet jatkuvaan oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

5.3 Komitea ehdottaa selvitetäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluaikojen toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa eluksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämiseksi? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämiseksi?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Työllisyyden ja taloudellisen toimeliaisuuden edistäminen ovat keskeisimmät keinot. Kevytyrittäjäys lisää työllisyyttä ja vähentää harmaata taloutta. Vastuullisesti ja asianmukaisesti toimivat laskutuspalveluyritykset tarjoavat helpon tavan hoitaa lakisääteiset velvoitteet, sekä työn suorittajan että toimeksiantajan näkökulmasta. Kotitaloudet voivat kevytyrittäjyyden avulla teettää työtä helpommin, kun paperityön hoitaa laskutuspalveluyritys. Käyttämällä vastuullista laskutuspalvelua varmistaa, että kaikki tiedot ovat digitaalisessa muodossa ja jäljitettävissä. Kevytyrittäjyyspalveluilla on merkittävä rooli myös harmaan talouden vähentämisessä.

Uusi työ ry:n jäsenyritykset eivät hyväksy kevytyrittäjyyden käyttöä työnantajavelvoitteiden kiertämiseen. Kevytyrittäjyyden kuuluu lähteä ihmisen omasta valinnasta ja se merkitsee nimenomaan yksilön vapautta ja helppoutta yrittää ja tehdä työtä.

Kevytyrittäjäys mahdollistaa työllistymisen niissä elämäntilanteissa, joissa kokopäiväinen työ ei ole mahdollista. Esimerkiksi opiskelijat, eläkeläiset ja muut, jotka eivät halua työskennellä kokopäiväisesti, voivat työllistää itsensä helpommin kevytyrittäjinä. Kevytyrittäjäys auttaa myös työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisessa. Kevytyrittäjien joukossa on myös paljon työmarkkinoille palaajia, kuten osatyökykyisiä tai vanhempainvapaalla olevia. Uusi työ ry ajaa reilua, omaehtoista kevytyrittäjyyttä ja kaikki jäsenyritykset ovat sitoutuneet yhdistyksen eettisiin periaatteisiin ja mm.

varmistavat käyttäjiensä henkilöllisyyden. Aitoa kevytyrittäjyyttä ei tule sekoittaa työsuhteen naamiointiin tai esimerkiksi ilmeiseen laajaan ulkomaisten työperäiseen hyväksikäyttöön, joilla ei ole mitään tekemistä yrittäjyyden kanssa.

Jokainen ansaitsee mielekkään työn, jossa hyödyntää omaa osaamistaan. Kevytyrittäjyys on helppo, riskitön tapa kokeilla yrittäjyyttä ja ehkä täysin uutta alaakin. Työ merkitsee suurimmalle osalle ihmisistä muutakin kuin toimeentuloa: merkityksellisyyttä, yhteistyötä muiden kanssa, mahdollisuutta hyödyntää ja kehittää omaa osaamistaan sekä oppia uutta.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessaA) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Ehdotukset eivät huomioi lomittaista työntekoa eri statuksilla. Työelämän muuttuessa esimerkiksi sivutoiminen yrittäjyys lisääntyy. Ansiosidonnaista sosiaaliturvaa tulisi voida kerryttää samanaikaisesti työsuhteisesta ja yrittäjätystä.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

Ottaen huomioon, kuinka seikkaperäisesti välimietinnössä kuvataan kansainvälisen liikkuvuuden merkitystä, tuntuu erittäin kummalliselta, ettei liikkumista statukselta toiselle (esimerkiksi työsuhteesta yrittäjyyteen) tai samanaikaisesti eri statuksilla toimimista (esim. opiskelija, yrittäjä, apurahansaaja) huomioida lainkaan. Suomella on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa kansainväliseen sosiaaliturvan koordinaatioon, mutta kaikki mahdollisuudet järjestää sosiaaliturva joustavammaksi kansalaisille.

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Komitean työn käynnistyessä poliittisilla puolueilla oli ymmärtääksemme melko pitkälle edennyt yksimielisyys perusturvaetuuksien yhtenäistämisestä. Välimietinnössä olisi toivonut tähän enemmän konkretiaa ja myös arvioita parhaasta mahdollisesta toteuttamistavasta.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuskien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

Uusi työ ry:llä ei ole lausuttavaa tähän asiakohtaan.

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteiksi on asetettu:

- Ihmisen näkökulmasta nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa.
- Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja toimeentulon turvaaminen sosiaalisten riskien kohdatessa.
- Vastata perustuslain mukaisesta välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon velvoitteesta sekä perustoimeentulon turvasta.
- Vastata osaltaan ihmisten osallisuuden ja merkityksellisyyden tarpeisiin.
- Tukea työllisyyttä, yrittäjyyttä, aktiivisuutta, ihmisen omatoimisuutta, osallisuutta ja elinikäistä oppimista.
- Taata ihmisille ennakoitava turva eri elämänvaiheissa ja elämäntilanteiden muutoksissa ilman tarpeettomia katkoja ja hallinnollisia esteitä.
- Tukea yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainoa tavalla, joka on sopusoinnussa julkisen talouden ja työllisyyden parantamisen kanssa.

Välimietintö esittää ehdotuksissaan erilaisia selvityksiä ja lisätarkasteluja. Epäselväksi jää, kuinka komitea itse tähänastisen työnsä valossa arvottaa ehdotuksiaan.

Yhdistelmävakuutus, eli mahdollisuus vakuuttaa itsensä samanaikaisesti sekä yrittäjä- että palkansaaajatulosta, vastaisi selvästi uudistuksen useimpiin tavoitteisiin. Yhdistelmävakuutuksesta on jo tietopohjaa ja aiempia selvityksiä, joten tuntuu erikoiselta, ettei sitä ole tarkasteltu komitean työssä lainkaan.

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Kysymys kuvastaa komitean ristiriitaista luonnetta: puolivälitarkastelussakaan ei ole selvää, ovatko ensisijaiset tavoitteet luoda selkeämpi, ymmärrettävämpi ja työllisyyteen kannustava järjestelmä vai toimia julkisen talouden vahvistajana. Parhaassa tapauksessa molemmat toteutuvat, mutta on

ongelmallista, että näiden tavoitteiden suhteellinen ensisijaisuus ei ole komitealle itselleenkaan välimietintövaiheessa selvä.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle

15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Kun kyseessä on tavoiteltu sosiaaliturvan kokonaisuudistus, olennaisimmat ovat ”Oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino, yhteisvastuu ja yhdenvertaisuus tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmässä” sekä ”Sosiaaliturvan kokonaisrakenteen uudistamista pitkällä aikavälillä ja vaihtoehtoisten järjestämistapojen tarkastelua jatketaan.”

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Sosiaaliturvajärjestelmän tulisi tunnistaa työelämän muutos, jossa vanha jako palkansaajiin ja yrittäjiin staattisina, pysyvinä ryhminä ei enää vastaa todellisuutta. Yksinkertaistamisen ja järjestelmän selkeyden nimissä sosiaaliturvaan ei ole syytä luoda uusia kategorioita, mutta sosiaaliturvan tulisi merkittävästi nykyistä paremmin tunnistaa se tosiasia, että merkittävä osa palkansaajista työskentelee työuransa varrella myös yrittäjänä ja moni tekee yrittäjä- ja palkkatyötä lomittain. Uusi työ ry toivoo tulevan maan hallituksen linjaavan ohjelmassaan yhdistelmävakuutuksen toteuttamisesta sekä odottaa hallituksen fokusoivan myös komitean työtä. Uusi työ ry:n ehdotuksista tarkemmin lausunnon lopussa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Sosiaaliturvan järjestäminen on poliittinen valinta, johon liittyvät näkemykset kumpuavat usein poliittisen näkemyksen perustasta. On kyseenalaista, onko sosiaaliturvan järjestäminen ylipäättään kysymys, joka soveltuu komiteatyöskentelyyn. Toinen kysymys on, kuinka hyvin kaksi hallituskautta kestävä komiteatyöskentely soveltuu nykyajan nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön.

Ulkopuoliselle on sotu-komiteasta muodostunut kuva, jossa päättäjät eivät ole kuljettajan paikalla. Välimietintö on kattava, mutta tarjoaa erittäin vähän konkretiaa ja suuntaviivoja kokonaisuudistukselle. Vaikuttaa siltä, että vuonna 2023 aloittavan maan uuden hallituksen olisi syytä täsmentää komitean työn tavoitteita.

Sosiaaliturvan kehittämisessä Uusi työ ry pitää ensisijaisen tärkeänä yhdistelmävakuutuksen käyttöönottoa. Lisäksi yrittäjän eläkejärjestelmää tulee kehittää tavalla, joka vähintään mahdollistaa valittavana vaihtoehtona eläkemaksujen pidättämisen toteutuneiden ansioiden mukaan.

Uusi työ ry:n ehdotukset sosiaaliturvan kehittämiseksi on listattu kokonaisuudessaan alle ja ne koskevat yhdistelmävakuutusta, sivutoimisen yrittäjän työttömyysturvaa ja yrittäjän eläkkeen kehittämistä.

1. Yhdistelmävakuutus ja yhtenäinen työssäoloehto. Kevytyrittäjistä 17 prosenttia työllistää itsensä ainoastaan kevytyrittäjänä. 28 laskuttaa kevytyrittäjänä kokopäiväisen palkkatyönsä ohessa.

Yli puolet laskuttaa vuodessa kevytyrittäjänä korkeintaan 4000 euroa. 14 prosenttia laskuttaa vuodessa yli 20 000 euroa. (Kevytyrittäjyysskysely 2022, Uusi työ ry & Kantar.) Sosiaaliturvassa kevytyrittäjä on usein väliinputoaja.

Ratkaisu: Linjataan hallitusohjelmassa yhdistelmävakuutuksen toteuttamisesta, jotta palkansaaja- ja yrittäjätulon voi yhtenäistää. Yrittäjän ja palkansaajan työssäoloehto yhtenäistetään luomalla yksi työssäoloehto, joka huomioi sekä toteutuneen yrittäjä- että palkansaajatulon.

Muutos helpottaisi siirtymiä eri työnteon muotojen välillä, yksinkertaistaisi järjestelmää ja edesauttaisi työllistymistä erityisesti matalatuottoisilla toimialoilla. Työttömyysturvan sääntely yksinkertaistuisi ja työmarkkinoilla usein samankaltaisessa tilanteessa olevien eri työskentelytavan valinneiden henkilöiden sosiaaliturva muuttuisi tasavertaisemmaksi. Lisäksi yhdistelmävakuutus poistaisi itsensä työllistämisen esteitä ja loisi siten uusia työllistymisen mahdollisuuksia ja parantaisi työllisyysastetta.

2. Kevytyrittäjällä on oikeus työttömyysturvaan. TE-toimisto tulkitsee usein kevytyrittäjän päätoimiseksi yrittäjäksi, vaikka kevytyrittäjyys olisi sivutoimista. TE-toimistojen linjaukset koetaan tulkinnanvaraisiksi, joskus jopa mielivaltaisiksi.

Ratkaisu: Varmistetaan sivutoimisten yrittäjien oikeus työttömyysturvaan määrittelemällä tuloraja, jonka alle jäävien työmarkkinoiden käytettävissä olevien sivutoimisten yrittäjien oikeus työttömyysturvaan toteutuu. Sivutoimisuus toteutuisi omalla ilmoituksella, mikäli muutoin täyttää työttömyysturvan (ns. pohjoismainen malli) kriteerit.

3. YELin kehittäminen. YEL-työtulon arviointi on erityisesti monille kevytyrittäjille vaikeaa, sillä kevytyrittäjyys on usein lyhytaikaista ja kausiluontoista. Yli puolet (59 %) prosenttia kevytyrittäjistä toivoo, että yrittäjän eläkevakuutus perustuisi toteutuneisiin ansioihin ja YEL-maksu tulisi pidätettäisiin suoraan palkanmaksun yhteydessä. Suurinta kannatus on yli 58-vuotiaiden keskuudessa, joista 64 prosenttia kannattaa ajatusta. (Elon ja Uusi työ ry:n Aula Researchilla teettämä kysely, heinäkuu 2022.)

Ratkaisu: Käynnistetään YELin kokonaisuudistus, joka tekee järjestelmästä yksinkertaisemman, toimivamman ja kestävämmän. Luodaan eläkevakuuttamiseen vaihtoehto, jonka valitsemalla voisi vakuuttaa itsensä toteutuneiden tulojen mukaan. Todellisiin ansioihin perustuva malli ottaisi huomioon kausivaihtelut eli olisi aina oikealla tasolla ja toisi automaattisten jouston niille kuukausille, jolloin yritystoimintaa tai -tuloa ei ole. Lisäksi todellisiin ansioihin perustuva malli olisi selkeämpi ja yksinkertaisempi.

Hellstén Saija
Uusi työ ry

Karjalainen Jenni
Uusi työ ry